

Innhold

Forord	9
1 Innledning	11
1.1 Om bedriftsøkonomi	13
1.2 Bedriften	14
1.3 Bedriftens og eiernes mål	16
1.4 Forretningsmål	19
1.5 Planlegging, beslutning og kontroll	21
1.6 Organisering av bedrifter	24
1.7 Økonomistyring	25
1.8 Et blikk fremover i boken	25
Sammendrag	27
2 Finansregnskap	29
2.1 Bokføring	31
2.2 Periodiseringer	43
2.3 Resultat vs. kontantoverskudd	46
2.4 Kalkulatoriske kostnader	49
Sammendrag	53
3 Bedriftens kostnadsstruktur	55
3.1 Faste kostnader	57
3.2 Variable kostnader	62
3.3 Kostnadsstruktur og kostnadsfleksibilitet	68
3.4 Kostnadsdrivere	72
3.5 Differanse- og grensekostnader	73
3.6 Enhetskostnads- og totalkostnadsdiagrammet	80
3.7 Relevant område	83
3.8 Kostnadsestimering	84
Sammendrag	90
Bruk av Microsoft Excel til regresjonsanalyse	92

4	Etterspørsels- og pristeori	95
4.1	Sammenhengen mellom pris og etterspørsel	97
4.2	Priselastisitet	103
4.3	Krysselastisitet	107
4.4	Inntektselastisitet	108
4.5	Prisdannelsen på et marked	109
4.6	Markedsformer	111
4.7	Pris- og kvantumstilpasning under ulike markedsformer . . .	114
4.8	Prisdifferensiering	131
4.9	Praktiske begrensninger	134
	Sammendrag	135
	Sammenhengen mellom en rettlinjet etterspørselskurve og grenseinntektskurven	138
5	Økonomiske beslutninger	139
5.1	Eiernes mål	141
5.2	Mål og måling	142
5.3	Kortsiktige vs. langsiktige beslutninger	144
5.4	Prinsipper for kortsiktige beslutninger	144
5.5	Relevante kostnader	146
5.6	Eksempler på ulike beslutningssituasjoner	148
	Sammendrag	153
6	Dekningsbidragsmodellen	155
6.1	Dekningsbidragsmodell	157
6.2	Anvendelser av dekningsbidragsmodellen	164
6.3	Nullpunkt- og resultatdiagram	167
6.4	«Naiv» bruk av bidragsmetoden	170
	Sammendrag	172
7	Risiko og lønnsomhetsanalyser	175
7.1	Usikkerhet og kostnadsstruktur	177
7.2	Følsomhetsanalyser	181
7.3	Flaskehals, alternativkost og produktprioritering	187
7.4	Pizzeriaen Cinque – beslutninger og økonomistyring i en liten bedrift	194
	Sammendrag	205
8	Kostnadsfordeling	207
8.1	Kostnadskalkyler	209
8.2	Introduksjon til kostnadsfordeling	210
8.3	Kostnadsfordeling til avdeling	212

8.4	Kostnadsfordeling til produkter	218
8.5	Bidrags- versus selvkostmetoden	220
	Sammendrag	222
9	Divisjons- og ekvivalenskalkulasjon	225
9.1	Divisjonskalkulasjon	227
9.2	Ekvivalenskalkulasjon	230
9.3	Kalkulasjon i servicebedrifter	232
9.4	Kalkulasjon i håndverksbedrifter	235
9.5	Kalkulasjon i varehandel	236
9.6	Bruk av kalkylene	238
	Sammendrag	240
10	Tilleggskalkulasjon etter bidragsmetoden	241
10.1	Bidragsmetoden	243
10.2	Kostnadsfordeling for en ordreproduserende industribedrift etter bidragsmetoden	243
10.3	Eksempel på bruk av bidragsmetoden for en ordreproduserende industribedrift	248
10.4	Beholdning av varer i arbeid og ferdigvarer	251
10.5	Serieproduksjon	253
	Sammendrag	254
11	Tilleggskalkulasjon etter selvkostmetoden	257
11.1	Selvkostmetoden	259
11.2	Kostnadsfordeling for en ordreproduserende industribedrift etter selvkostmetoden	259
11.3	Eksempel på bruk av selvkostmetoden for en ordreproduserende industribedrift	262
11.4	Beholdning av varer i arbeid og ferdigvarer	267
	Sammendrag	267
12	Driftsregnskap	269
12.1	Hva er et driftsregnskap?	271
12.2	Driftsregnskap etter bidragsmetoden	274
12.3	Driftsregnskap etter selvkostmetoden	282
12.4	Analyse av kostnadsavvik	290
12.5	Resultatkonsekvenser av beholdningsendringer	295
	Sammendrag	298
	Bruk av Microsoft Excel til å utarbeide normalkostregnskap etter bidragsmetoden	300

13 Aktivitetsbasert kalkulasjon	303
13.1 Kritikk av bidrags- og selvkostmetoden	305
13.2 ABC-metodens grunnbegreper	305
13.3 Kostnadshierarkiet	308
13.4 ABC-kalkulasjon – en oppsummering	311
13.5 Serieproduserende industribedrift	312
13.6 ABC i hotell- og sykehussektoren	319
13.7 Når er ABC-metoden anbefalt?	322
Sammendrag	324
14 Prissetting	327
14.1 Hovedtilnæringer for prissetting	329
14.2 Selvkostbasert prissetting	331
14.3 Bidragsbasert prissetting	334
14.4 «Peak load pricing»	335
14.5 Prissetting av nye produkter og tjenester	336
14.6 Strategiske prisoverveielser	337
14.7 Andre konkurransemidler	338
Sammendrag	338
Referanser	340
Stikkord	341

Forord

Kostnads- og inntektsanalyse er en klassisk innføringsbok i bedriftsøkonomi, og første utgave ble utgitt på slutten av 1960-tallet. Verden har gått videre, og i takt med utviklingen av faget har boken gjennomgått en rekke omfattende revisjoner og er i dag en moderne bok innenfor økonomistyring.

Boken dekker store deler av det bedriftsøkonomiske fagfeltet. I Knut Boyes ånd legger vi vekt på både å gjøre leserne fortrolige med bedriftsøkonomiske resonnementer, og samtidig sette leserne i stand til å anvende teorien på praktiske problemstillinger fra ulike bransjer. Boken inneholder derfor et rikt spekter av konkrete eksempler fra tjenesteytende virksomheter, så vel som fra varehandel- og produksjonsvirksomheter.

Strukturen fra siste utgave er ikke endret, men vi har gjort fremstillingen mer leservennlig ved å trekke inn flere eksempler fra næringslivet. Boken er oppdatert i lys av nye tanker omkring moderne økonomistyring. Kapittel 2 til 4 omhandler temaene finansregnskap, bedriftens kostnadsstruktur og etterspørsels- og pristeori. I kapittel 5 til 7 behandler vi økonomiske beslutninger, dekningsbidragsmodellen, risiko og lønnsomhetsanalyser. Kapittel 8 til 13 er i sin helhet viet kalkulasjon og driftsregnskap. I avslutningskapitlet – kapittel 14 – anvender vi teori og resonnementer til å diskutere prissetting. Oversikt over kostnader er alltid viktig, men i mange bransjer hvor det tilbys spesialiserte produkter og tjenester er det trolig enda viktigere å identifisere kundenes betalingsvilje på en best mulig måte – såkalt etterspørselsbasert prising.

Boken er tilpasset rammeplanen for introduksjonskurs i økonomistyring på høyskoler og universiteter.

Til slutt vil vi rette en spesiell takk til to fagpersoner som har gitt gode kommentarer og innspill til denne utgaven; Asbjørn Nygård og Trygve K. Nilssen. Takk også til forlagsredaktør Erik Juel for gode innspill.

Søgne/Lillehammer, februar 2017

Terje Heskestad og Eirik Holm